

Євген Іванович Головаха приніс матеріальний доказ наших взаємних почуттів”, — Лариса Олексіївна продемонструвала історичний номер газети “День” від 2007 року, в якому на першій шпальті було надруковано статтю про перші Панінські читання, що відбулися 12 років тому. І це не випадково, адже “День” завжди був другом соціологів та філософів — редакція так само впродовж усіх років існування видання прагне вдивлятися в суспільство та визначати його “зони ризику” й “точки зростання”. Лариса Івшина наголосила, що актуальність читань і досі залишається високою, бо, як і тоді, суспільство ще добре себе не знає. “Активні трансформації та зміни в суспільстві дають простір для нових досліджень. Тому попереду ще багато спільної роботи”, — зауважила головна редакторка газети.

Окрім газети “День”, нагородами було відзначено видання “Українська правда”, “Дзеркало тижня”, “LIGA.net”, “Texty.org.ua” та “VoxUkraine”.

Матеріал отримано 27.02.2020

ОЛЕКСІЙ МУСІЄЗДОВ,

доктор соціологічних наук, професор кафедри соціології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (61022, Харків, Майдан Свободи, 4)

OLEKSIY MUSIYEZDOV,

Doctor of Sciences in Sociology, professor of the Department of sociology at V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022)

musiyezdov@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2929-7333>

СВІТЛАНА ЛУЧІК-МУСІЄЗДОВА,

магістр соціології, незалежна дослідниця, Харків, Україна

SVITLANA LUCHIK-MUSIYEZDOVA

Master of Sciences in Sociology, independent researcher. Kharkiv, Ukraine

luchik.project@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8867-8614>

Про традиції та нетрадиційні методи викладання в соціології

“Продовжуємо вчитися, продовжуючи вчити” — під такою назвою 22 листопада 2019 року в Харківському національному університеті імені В.Н.Каразіна відбувався круглий стіл, присвячений 90-річчю Іделаїди Дмитрівни Ковальової та Володимира Олександровича Ядова. Цю назву запропонувала Іделаїда Дмитрівна

Цитування: Лучік-Мусієздова, С., Мусієздов, О. (2020). Про традиції та нетрадиційні методи викладання в соціології. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, № 1, сс. 173–175.

для свого чергового майстер-класу, який вона планувала провести цього року. Останніми роками ці майстер-класи, зорганізовані в неї вдома, збирали не лише учнів і колеґ, а й друзів та однодумців.

Творчі та життєві долі І.Ковальової та В.Ядова склалися по-різному — по-різному цікаво та яскраво. Однак починався їхній “соціолоґічний шлях” на філософському факультеті Ленінградського університету. Студентська дружба та спільні наукові інтереси пов’язали їх на все життя. Кожна зустріч цих людей була радісною можливістю поділитися новими думками, знаннями, цілями. До речі, їхньою однокурсницею також була відома і шанована представниця радянської, а згодом української соціолоґії Ірина Марківна Попова.

На круглому столі було чимало розповідей і спогадів — про життя і творчість І.Ковальової та В.Ядова, про перші зустрічі з ними і перші враження, про той вплив, який вони справили і на тих, хто прийшов цього дня згадати про них, і на багато інших, хто, можливо, лише чув розповіді про них.

У своєму виступі “*В.О.Ядов та І.Д.Ковальова — знакові постаті у становленні вітчизняної соціолоґії*” академік В.Бакіров розповів про перші зустрічі з ними й те значення, яке вони мали для його професійного розвитку і яке було пов’язане передусім з їхніми особистісними якостями — порядністю, інтелігентністю, уважністю до чужої думки, стремлінням допомогти, підтримати творчий пошук. У цьому вони були не просто схожими одне на одного, а ніби перебували на одній хвилі, що завжди можна було побачити, спостерігаючи, як зустрічаються ці давні друзі.

Життєвий шлях Іделаїди Дмитрівни Ковальової висвітлила професорка Л.Сокурянська у своїй розповіді “*Іда Дмитрівна Ковальова — творчість довжиною з життя*”. Вона зробила наголос на біографічних подробицях життя — народження в далекому забайкальському містечку в сім’ї залізничника, навчання в Ленінграді, робота в Харкові, зустріч з майбутнім чоловіком, народження і виховання дітей, дружба та співпраця з Оленою Олександрівною Якубою та іншими колеґами, допомога учням. Все в цій цікавій біографії несло на собі відбиток особистості людини, яка насамперед цінувала людяність і власним прикладом показувала, що це і є найголовніше.

Професорка Ю.Сорока у виступі “*І.Д.Ковальова: поєднувати світи*” звернула увагу на рідкісну здатність Іделаїди Дмитрівни поєднувати у науковому пошуку сфери, які нібито є надто відмінними одна від одної: різні часи (минуле і сьогодення) і простори (Далекий Схід, Ленінград, Харків), науку та повсякденне життя, професійне та особисте. Було згадано і своєрідний девіз Ковальової: “Найкращі фахівці з методики викладання — це студенти”. Для цього їх необхідно “лише” змотивувати й надихнути, впевнивши в їхніх власних силах, у безмежній силі творчості, й у всьому цьому Іделаїда Дмитрівна була неперевершеним майстром.

Професор В.Паніотто в доповіді “*Перебираючи фотографії (спогади про В.Ядова)*”, як і Ю.Сорока, нагадав присутнім про звичку і Ковальової, і Ядова поєднувати між собою людей, створюючи якщо не “наукові колективи” у формальному сенсі цього слова, то принаймні “команди” чи “мережі” однодумців, а інколи і друзів, які підтримували дружбу впродовж усього життя, із вдячністю згадуючи про тих, хто їх об’єднав.

Професор Є.Головаха (“*Зустрічі з Ядовим: завжди доленосні*”) розповів про головне враження від зустрічей з Володимиром Олександровичем — “сміливість і свобода” — риси, які хочеться наслідувати. Це могло виявлятися в різних речах: у запрошенні молодого колеґи з іншого міста для обговорення його ідей або ж у визнанні своїх помилок після десятиліть перевірок. Знову ж таки — це щось спільне для Ядова та Ковальової. Як і інтерес до методолоґії соціального пізнання.

Для професора І.Кононова (“В.О.Ядов: соціологія під наглядом історичного матеріалізму”) тема круглого столу стала приводом для глибоких роздумів щодо сучасної соціології, до яких нерідко вдавався і важливість яких наголошував В.Ядов. Причиною до цих роздумів стала зміна того образу соціології, який було сформовано в Радянському Союзі. Йдеться не лише про комерціалізацію науки, коли вона сприймається лише як інструмент, що обслуговує різного роду “замовників”. Йдеться про недооцінку теорії (без якої соціологія справді втрачає свій предмет) та наукових узагальнень — саме того, що завжди вирізняло соціологію як окрему дисципліну.

Не менш цікавим був і виступ доцентки С.Романенко “Шестидесятники. Соціологія “Haute couture” або “висока” для всіх”. Вона звернула увагу на надзвичайну спільність покоління соціологів-шестидесятників — В.Ядова, І.Ковальнової, І.Попової, О.Якуби та інших. Спільним для них був і світогляд, який попри складні часи (а може й завдяки їм) передбачав свободу та оптимізм. Спільною була і віра в науку, працю і людяність. Спільною була емоційність та захопленість власною справою. Спільним було стремління до точності та зрозумілості кожного слова. Це й робить їхній “витончений за виконанням” доробок надбанням для всіх, а не лише вузького кола професіоналів.

Ідея про покоління шестидесятників видається ключовою у роздумах щодо феномену В.Ядова, І.Ковальнової та їхніх сучасників. Як це зрозуміти? Чим пояснити? Як розвинути в собі такі якості? Як передати їх майбутнім спеціалістам?

Можна припустити, що слід виходити з *особистого* інтересу та усвідомлення важливості *спільної* справи, для якої вкрай необхідно не лише залучити учнів, а й зробити їх *однодумцями*, виховати з них справжніх колег, насамперед через *співпрацю* над серйозними науковими питаннями. Прикладами такої співпраці є, зокрема, книги “Процессы идентификации российских граждан в социальном пространстве “своих” и “несвоих” групп и сообществ (1999–2002 гг.)” та “Нетрадиционные методы преподавания социологии”¹.

Жага до знань представників цього покоління вражає. Їхня ерудиція навчає й собі орієнтуватися у найрізноманітніших питаннях, джерелах, постатях — згадаймо не лише кількість їхніх учнів, а й про різноманіття їхніх наукових тем. Їхнє узвичаєння за руку підвести студента до науковця, праці якого той наразі вивчає, і представити їх один одному — це те, що надихає чи не найбільше. А їхня уважність і повага до думки студентів і молодших колег є свідченням справжнього бажання не лише вчити, а й вчитися.

Творчий, науковий та громадський доробок Іделаїди Дмитрівни Ковальнової та Володимира Олександровича Ядова вражає глибиною пошуку та неймовірними за шириною об’єрами, яких сягала їхня думка. Чи зможемо ми продовжити цю традицію?

Матеріал надійшов 12.12.2019

¹ Процессы идентификации российских граждан в социальном пространстве “своих” и “несвоих” групп и сообществ (1999–2002 гг.) / Мастер-класс профессора В.А. Ядова. (М.: Аспект Пресс, 2004); Нетрадиционные методы преподавания социологии : учеб. пособ. / под общ. ред. И.Д. Ковалевой (Харьков, 2001).